

بررسی آثار استفاده از برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای بر رفتار اجتماعی جوانان (مورد مطالعه: شهر کرج)

دکتر ایرج ساعی‌ارسی^۱

عیسی قبادی^۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر واکاوی تأثیر شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای بر رفتار اجتماعی جوانان در سه بعد سبک زندگی، خشونت، و مشارکت اجتماعی است. در این پژوهش میزان و نحوه استفاده جوانان از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای بر شکل‌گیری رفتار اجتماعی جوانان مؤثر فرض شده است.

فرضیه‌های این پژوهش با روش پیمایشی مورد آزمون قرار گرفتند. جامعه آماری تحقیق را جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال ساکن مناطق شهر کرج تشکیل می‌دهند. حجم نمونه ۳۸۴ نفر است که برای انتخاب آنان از نمونه‌گیری خوشه‌ای با احتمال متناسب با حجم استفاده شده و سپس با ابزار پرسشنامه، اطلاعات جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میزان تأثیر و نحوه استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای بر ابعاد مختلف رفتار اجتماعی متفاوت است. بر اساس نتایج این پژوهش استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای بر سبک زندگی جوانان تأثیر ندارد، در حالی که بر اوقات فراغت، گرایش به مد و الگوهای دوستی تأثیرگذار است.

فرضیه دیگر حکایت از تأثیر برنامه‌های ماهواره‌ای بر خشونت جوانان دارد که تأیید گردید. در فرضیه دیگر نتایج پژوهش نشان داد که میزان استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای تأثیری بر مشارکت اجتماعی پاسخگویان ندارد، در حالی که نحوه استفاده از برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای بر مشارکت اجتماعی تأثیر دارد و آن را افزایش می‌دهد. در این پژوهش همچنین رابطه متغیرهای زمینه‌ای مانند: سن، جنس، وضع تاهل و سطح تحصیلات با میزان و نحوه استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای و همچنین ابعاد مختلف رفتار اجتماعی جوانان مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

واژه‌های کلیدی:

ماهواره، رفتار اجتماعی، خشونت، سبک زندگی، مشارکت اجتماعی، ارتباطات.

^۱ استادیار و عضو هیأت علمی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ابهر، گروه علوم اجتماعی، ابهر، ایران.

مقدمه

ایران از نظر بافت جنسیتی یکی از جوان‌ترین کشورهای دنیاست. این کشور به لحاظ وجود این مؤلفه مسائل زیادی را در درون خود دارد. بر اساس آخرین سرشماری عمومی کشور در سال ۱۳۸۵ درصد افراد کمتر از ۴۰ سال را ۷۵/۳۵ درصد نشان می‌دهد که از این میزان ۳۷/۴۶ درصد کمتر از ۲۰ سال سن داشتند.

جمعیت جوان سرمایه اجتماعی و موتور حرکت جامعه به سمت تحول و پیشرفت است. رشد روزافزون دنیای الکترونیک به ویژه در بخش رسانه‌ای مرزهای فرهنگی را از میان برداشته و نظام‌های اجتماعی را دگرگون کرده است. ما شاهد نوسازی شهری هستیم، در نتیجه شرایط ویژه‌ای برای جوانان پدید آمده که رفتار اجتماعی آنان را متأثر می‌سازد. بدین لحاظ ماهواره به عنوان رسانه جدید روز به روز بر گسترش و تأثیر خود می‌افزاید و امروزه نقش قابل توجهی در عرصه‌های علمی و پژوهشی داشته و نمی‌توان تأثیر آن را در زندگی جوانان و رفتار اجتماعی آنان انکار کرد.

جوانان به عنوان قشر تأثیر گذار می‌توانند عامل مهم رواج رفتارهای اجتماعی خاص در جامعه باشند. گرچه غیر از ماهواره از طریق تعاملات روزانه، اطلاعات صدا و سیما و نیز اخیراً اینترنت در جامعه تسری می‌یابد؛ اما تأثیر ماهواره به لحاظ فراگیر بودن و مخاطبان زیاد قابل توجه و بررسی بوده و لزوم پژوهش در این زمینه به شدت احساس می‌شود. تحقیق حاضر در راستای پژوهش‌های دیگر در این زمینه است. ضرورت انجام پژوهش‌هایی از این دست انکارناپذیر است.

اما متأسفانه در ایران به ندرت می‌توان موارد پژوهشی یافت که به این ضرورت‌ها و ابعاد پرداخته باشد. در تحقیق حاضر سعی بر آن است که به طور خاص به آثار این رسانه (ماهواره) بر رفتار اجتماعی جوانان پرداخته شود.

عصر حاضر را عصر اطلاعات نامیده‌اند؛ زیرا اطلاعات ابزاری لازم برای تصمیم‌گیری درست و به موقع است تا افراد از میان گزینه‌های موجود با انتخاب گزینه مطلوب به هدف‌های خود دست یابند.

پیشینه

در مورد پیشینه‌های مرتبط با مقاله حاضر به اختصار به پیشینه‌های موجود در جهان و سپس ایران می‌پردازیم.

تأثیرهای تلویزیون بر روی بلوغ و دوره جوانی و نوجوانی نگارش «استونروالسون» و «امی ماری» دانشگاه بنارسکالینگیلن سال ۱۹۸۱، در این پژوهش با نگاه بر تأثیرهای تبلیغات و

برنامه‌های تلویزیونی بر کودکان و نوجوانان و ارزش‌های ناپسند برنامه‌های تلویزیونی، چنین نتیجه‌گیری می‌شود که هیچ نمونه‌ای از آموزش اجتماعی در این مثال دیده نمی‌شود. تئوری یادگیری اجتماعی یک قالب و شکل مناسب و روشن برای تعیین و ارزیابی تأثیر آگهی‌ها بر روی نوجوانان ارائه نمی‌دهد، در حالی که شواهدی موجود است که نشان می‌دهد آموزش‌های والدین در گسترش شخصیتی جوانان نقش بسزایی داشته و دارد.

تحقیق مهم دیگر توسط «رابرت آلبرت» تحت عنوان «خشونت تلویزیونی و رفتار کودکان» در سال ۱۹۵۷ نشان داد که بین تماشای خشونت تلویزیونی و پرخاشگری کودکان ارتباط مثبت وجود دارد.

در سال ۱۹۶۱ تحقیقی به سرپرستی «ویلیبر شرام» و همکارانش با عنوان «تلویزیون در زندگی کودکان ما» انجام شد و نتیجه این تحقیق نشان داد که بین تماشای تلویزیون و پرخاشگری کودکان رابطه وجود ندارد. اما می‌تواند عامل تشدید پرخاشگری در بعضی کودکان باشد که از نظر عاطفی ضربه خورده و آسیب پذیرند.

تحقیقات دیگری در ایران انجام گرفته که به اختصار به چند مورد اشاره می‌کنیم. نقش تلویزیون به منزله یک بعد تازه در ارتباط با سایر ابعاد خانواده تحقیق دیگری است که توسط هوشنگ خسروانی در سال ۱۳۳۵ در دانشگاه تهران انجام شده است. در این تحقیق بیشتر به تأثیر تلویزیون بر رفتار اعضای خانواده تأکید شده است. سعی محقق بر این بوده تا تلویزیون را به عنوان یک عامل مؤثر در تغییر رفتار جوانان معرفی کند.

در تحقیق دیگر که توسط فرزانه‌السادات حسن‌زاده در سال ۱۳۷۶ در دانشگاه آزاد واحد تهران شمال تحت عنوان «تلویزیون ماهواره‌ای و اثرات آن بر فرد و جامعه» تدوین شده، به این نتیجه رسیده که ماهواره در مجموع مفید است و مهم‌ترین تأثیر آن در سطح فردی بر جوانان بدآموزی و تهدید سلامت جسمی و روحی و رفتاری آنان بوده است.

در پایان‌نامه اعظم بنابادی دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه تهران در سال ۱۳۷۶ با عنوان «تلویزیون ماهواره‌ای و اثرات آن بر فرد و جامعه» مسئله مورد نظر به طور کلی تأیید اثرگذاری وسایل ارتباط جمعی به ویژه ماهواره بر فرد و جامعه بوده است.

تحقیق دیگر تحت عنوان ماهواره و هویت جنسی دختران (مطالعه موردی دختران دبیرستانی منطقه پنج شهر تهران)، که توسط خانم‌ها فروغ‌السادات عریضی و پروانه دانش و فریدون وحیدا در سال ۱۳۸۵ انجام شده است. نتیجه تحقیق نشان می‌دهد که بین استفاده از ماهواره و هویت جنسی رابطه وجود دارد.

چارچوب نظری تحقیق

چارچوب نظری: در این بررسی با تأمل بر نظریه‌ها و بررسی‌های تجربی معاصر، از نظریه پرورش «جورج گربنر»، رسانه و سلیقه مردم «هربرت مارکوزه» و خشونت و رسانه «لئونارد برکوویتز» استفاده شده است.

مارکوزه در کتاب انسان تک ساحتی با نگاهی انتقادی به تأثیر وسایل ارتباط جمعی پرداخته است. او معتقد است سرمایه، ماشین و مهارت ارزش‌های تازه‌ای پدید آورده‌اند؛ مناسبات کالاهای تجملی، ذوق کاذب زیباشناسی در خرید و فروش غیرضروری این‌گونه کالاها شیوه زندگی امروز را نه تنها از نظر مادی، نادرست جلوه‌گر ساخته بلکه به خاطر شیفتگی افراد نسبت به خرید کالا، و تملک بسیاری چیزها عامل خوشبختی است. (مارکوزه، ۱۳۶۲: ۱۸).

در چنین حالتی با تبلیغات موجود در رسانه‌ها مردم به مصرف بیشتر روی می‌آورند و منافع واقعی خود را درک نمی‌کنند و نوعی یکپارچگی بر جامعه حاکم می‌شود که سرکوبگر و مضر است. مارکوزه با تمایز قائل شدن بین خواسته‌های راستین بشر و خواسته‌های کاذب او، اظهار عقیده می‌کند که وسایل ارتباط جمعی باعث شده‌اند خواسته‌های راستین کنار روند و تمایلات کاذب جای آن‌ها را بگیرند (رزاقی، ۱۳۸۱: ۲۱).

حاکمیت اقتصاد مصرف، باعث شکل‌گیری طبیعت ثانویه در انسان می‌شود که او را بیش از پیش به شرایط سودجویانه حاکم بر جامعه وابسته می‌کند. احتیاج به دارا شدن، مصرف کردن و تعویض پیاپی انواع مختلف وسایلی که به انسان‌ها عرضه یا تحمیل می‌شوند و احتیاج به استفاده از این وسایل.

هربرت مارکوزه که با نظری بدبینانه بر وسایل ارتباط جمعی به ویژه تلویزیون می‌نگرد در این مورد می‌نویسد: «این وسایل نیازمندی‌های افراد و میل به برآوردن آن‌ها برانگیخته‌اند ... و در شرایط کنونی وسایل ارتباط جمعی از تضاد برخورد خواسته‌ها کاسته و امکانات مردم را نسبت به تأمین نیازهای گوناگون به یکدیگر نزدیک ساخته است و بدین ترتیب مسئله اختلاف طبقاتی را (نه در مفهوم ایدئولوژیک آن) ظاهراً تا حدودی حل کرده است.» (مارکوزه، ۱۳۶۲: ۴۶)

هربرت مارکوزه نه تنها تلویزیون را به مثابه‌ی یک کالای مصرفی در نظر می‌گیرد، بلکه معتقد است که وسیله مهمی برای شرطی کردن افراد جامعه و جذب آن‌ها در جامعه مصرفی نیز می‌باشد، چون تلویزیون وسیله کسب فرهنگ و اطلاعات است و صرف‌نظر از

نقشی که در تبلیغات آشکار دارد می‌تواند وسیله عادت دادن مردم به تمدتی باشد که به طور دایمی آن را به نمایش می‌گذارد و این توهّم را در تماشاگران ایجاد می‌کند که او هم مانند دیگران در این نظام مشارکت دارد.

تئوری لئونارد برکوویتز: پروفسور لئونارد برکوویتز و همکارانش در دانشگاه ویسکانسین تحقیقاتی انجام داده و دریافته‌اند که تماشای خشونت در برنامه‌های تلویزیونی نمی‌تواند به طور کامل بی‌ضرر باشد. بچه‌ها ممکن است از آنچه که می‌بینند برداشت‌های غیرمنطقی و عجولانه بکنند، حتی در برنامه‌هایی که خشونت و شرارت منطقی و عادلانه و عکس‌العمل طبیعی محیط و اوضاع و احوال مجسم می‌شوند، امکان دارد اطفال و نوجوانان تحت تأثیر قرار گیرند و حالت خشونت در آن‌ها پدید آید (رشیدپور، ۱۳۸۱: ۸۰)

برکوویتز مدلی برای تأثیرها عنوان کرد که در آن به نتایج رفتاری نیز توجه شده بود و امروز عناصر شناختی زیادی را در برمی‌گیرد. این مدل را می‌توان در مورد بزرگسالان و نوجوانان سنین بالاتر که خوب فکر می‌کنند و چیزهای زیادی درباره جهان پیرامون خود می‌دانند، به کار گرفت. این نظریه به ویژه برای بررسی تأثیرها در رفتارهایی با ضمانت قانونی مانند تهاجم استفاده می‌شود. این نظریه که نظریه تداعی‌گری جدید شناختی نیز نامیده می‌شود این ایده را مطرح می‌سازد که تماشای تهاجم در تلویزیون موجب تضعیف نظارتی می‌شود که بیننده بر رفتار مهاجمانه خود دارد؛ به زبان فنی وی به تهاجم میدان می‌دهد اگر تهاجم تلویزیونی برای دیگران به صورت توجیه‌شدنی یا قبول‌کردنی نمایش داده شود، آزادی عمل بیشتر خواهد بود. زمانی اعمال مهاجمانه میدان یافته شبیه به رفتارهایی می‌شوند که در زندگی روزمره انجام شوند؛ اما نباید انتظار داشت که این اعمال تقلیدهای دقیق از اعمالی باشند که از تلویزیون دیده شده‌اند. این اعمال فقط می‌توانند از همان نوع و یا از همان طبقه از رفتار باشند. همچنین هنگامی که علایم موجود در زندگی روزانه شباهت بیشتری به آن چه از تلویزیون پخش می‌شود پیدا کند، احتمال وقوع بعضی از اعمال تهاجمی نیز افزایش می‌یابد.

بر اساس این نظریه اگر تهاجم تلویزیونی همانم شخص باشد که در زندگی واقعی به شما توهین کرده است، شما نسبت به نگاهی که وی نام متفاوتی می‌داشت پرخاشگرتر می‌شوید.

نظریه پرورش جورج گربرنر:

«تلویزیون سیمی مرکزی برای داستان سرایی است. تلویزیون جزء و بخشی از زندگی است. نمایش، تبلیغات، اخبار و برنامه‌های دیگر آن دنیایی نسبتاً منسجم از تصوورها و پیامها را به داخل همه خانه‌ها می‌آورد. تلویزیون از طفولیت استعدادها و اولویت‌ها و علایق، که قبلاً از منابع اولیه دیگر کسب می‌شد پرورش می‌دهد. تلویزیون با عبور از موانع تاریخی سواد و علم و تحرک منبع متداول و اولیه اجتماعی شدن و اطلاعات روزمره (اکثراً به شکل سرگرمی) مردمی ناهمگون شده است. الگوی تکراری تلویزیون از پیامها و تصوورهای تولید انبوه جریان اصلی محیط نمادین و معمول را شکل می‌دهد». گربراین اثر را پرورش می‌نامد زیرا گفته می‌شود تلویزیون عاملی هماهنگ و همگون‌ساز در فرهنگ است. (نوربخش - میرحسینی، ۱۳۸۴: ۷۵۴)

تئوری هربرت مارکوزه:

نظریه: تلویزیون باعث برانگیختن میل افراد و شرطی کردن آنان و در نتیجه جذب جامعه مصرفی می‌شود.

تعمیم: تلویزیون‌های ماهواره‌ای باعث برانگیختن میل افراد و شرطی کردن آنان و در نتیجه جذب جامعه مصرفی می‌شده و سبک زندگی جوانان «متأثر از آن می‌شود».

گزاره: جوانان در تماشای برنامه تلویزیون‌های ماهواره‌ای جذب جامعه مصرفی شده و سبک زندگی آنان نیز تغییر می‌کند.

فرضیه: تماشای برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با سبک زندگی جوانان رابطه دارد؟

تئوری لئونارد برکووتیز:

نظریه: خشونت و شرارت. برنامه‌های تلویزیونی باعث عکس‌العمل در بچه‌ها شده و حالت خشونت در آنها پدید می‌آورد.

تعمیم: خشونت برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای باعث بروز خشونت در بین جوانان می‌شود.

گزاره: تماشای برنامه‌های خشونت‌دار فیلم‌های شبکه‌های فارسی ماهواره باعث ایجاد خشونت و پرخاشگری در جوانان می‌شود

فرضیه: تماشای برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با خشونت جوانان رابطه دارد.

نظریه پرورش جورج گربرنر:

نظریه: رسانه‌ها، به ویژه تلویزیون، در شکل دادن به عقاید، نگرش‌ها و رفتارهای خود تأثیر اساسی دارند.

تعمیم: شبکه‌های ماهواره‌ای به عنوان یک رسانه در شکل دادن به عقاید، نگرش‌ها و رفتار تأثیرات اساسی دارند.

گزاره: جوانان در هنگام تماشای ماهواره تحت تأثیر برنامه‌های ماهواره قرار گرفته؛ بنابراین رفتار و نگرش و مشارکت اجتماعی آنان تغییر می‌یابد.

فرضیه: بین تماشای برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای و مشارکت اجتماعی جوانان رابطه وجود دارد.

جدول (۱) چارچوب نظری و فرضیه‌ها

نام نظریه پرداز	نظریه	فرضیه
۱ هربرت مارکوزه	(سلیقه مردم) تلویزیون باعث برانگیختن میل افراد و شرطی کردن آنان و در نتیجه جذب جامعه مصرفی شوند.	تماشای برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با سبک زندگی جوانان رابطه دارد.
۲ لئونارد برکوویتز	(خشونت و شرارت) برنامه‌های تلویزیونی باعث عکس‌العمل در پیچه‌ها شده و حالت خشونت در آن‌ها پدید می‌آورد.	تماشای برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با خشونت جوانان رابطه دارد.
۳ جرج گربرنر	(نظریه پرورش) رسانه‌ها، به ویژه تلویزیون در شکل دادن به عقاید، نگرش‌ها و رفتارهای فرد تأثیر اساسی دارند.	تماشای برنامه‌های شبکه فارسی ماهواره‌ای با مشارکت اجتماعی جوانان رابطه دارد.

فرضیه‌های تحقیق

با مرور نظریات پرورش (گربرنر) هربرت مارکوزه و لئونارد برکوویتز مشخص می‌شود که رابطه‌ای بین رسانه و سبک زندگی، خشونت و مشارکت اجتماعی جوانان مفروض است.

H1. نحوه استفاده از برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با سبک زندگی جوانان رابطه دارد.

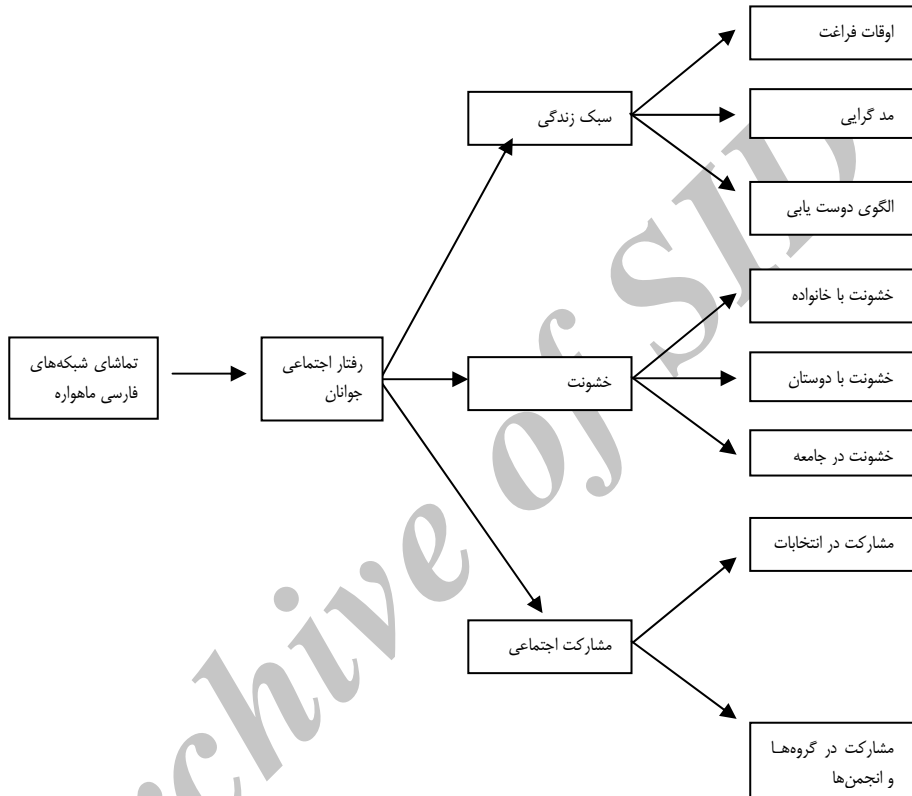
H2. نحوه استفاده از برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با خشونت جوانان رابطه دارد.

H3. نحوه استفاده از برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با مشارکت اجتماعی جوانان رابطه دارد.

H4. میزان استفاده از برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با سبک زندگی جوانان رابطه دارد.

- H5. میزان استفاده از برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با خشونت جوانان رابطه دارد.
- H6. میزان استفاده از برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با مشارکت اجتماعی جوانان رابطه دارد.

شکل ۱ (تأثیر ماهواره بر رفتار جوانان)

روش تحقیق

الف - جامعه آماری - حجم نمونه - روش نمونه‌گیری

در این تحقیق از روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری را جوانان ۱۵-۲۹ ساله (۴۸۸۱۵۹ نفر - در سال ۱۳۸۵)، ساکن کرج تشکیل می‌دهد که در مناطق ۱۱ گانه از طریق روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای به سه خوشه تقسیم شده است. سپس از هر خوشه دو منطقه به طور تصادفی انتخاب شدند. که شامل مناطق یک، چهار، پنج، شش، هشت و ۱۰ می‌شد، آنگاه به نسبت جمعیت هر منطقه تعداد

پرسشنامه‌هایی که باید در هر منطقه پر می‌شد، مشخص شدند. در هر یک از مناطق نیز کوچه‌ها و خیابان‌ها و محله‌هایی به شکل تصادفی انتخاب شد و سپس با مراجعه به درب منزل کار پر کردن پرسشنامه آغاز شد. حجم نمونه ۴۰۰ در نظر گرفته شد تا در صورت ابطال برخی پرسشنامه‌ها نهایتاً حجم به مقدار عدد ۳۸۴ برسد. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران به شرح زیر محاسبه گردید:

$$N = \frac{Nt^{\prime} pq}{Nd^{\prime} + t^{\prime} pq}$$

$$N = \frac{(488159)(1/96)^2(0/5)(0/5)}{(488159)(0/5)^2 + (1/96)^2(0/5)(0/5)} = 348$$

اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS و با توجه به سطوح سنجش در دو سطح توصیفی و تحلیلی شامل آزمون‌های آماری و تحلیل رگرسیونی پردازش گردید.

ب. پایایی و اعتبار متغیرهای تحقیق

برای حصول اطمینان از اعتبار پرسشنامه سعی شده از پرسشنامه‌های استاندارد شده استفاده شود. همچنین پرسشنامه مورد آزمون مقدماتی قرار گرفت و از ۴۰ جوان در رده‌های سنی مورد نظر آزمون شد و با برطرف نمودن اشکالات جزئی اصلاح گردید. برای سنجش روایی نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. این ضریب بیش از ۰/۸ بود. همچنین با ارائه پرسش‌نامه به متخصصین، اعتبار صوری شاخص‌ها نیز تأیید گردید.

یافته‌های تحقیق

از کل افراد مورد مطالعه ۳۳۵ نفر (۸۷/۳ درصد) بیننده برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای هستند.

این درصد نشان می‌دهد که استفاده از برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای در جامعه و به ویژه میان جوانان گسترده است.

از مجموع پاسخگویان ۱۹۴ نفر (۵۰/۵ درصد) مرد و ۱۹۰ (۴۹/۵ درصد) زن هستند. ۱/۹ درصد جامعه آماری را مجردها تشکیل می‌دهند. از نظر تحصیل بیشترین درصد (۴۷/۱ درصد) مربوط به فوق دیپلم و لیسانس با توجه به توزیع سنی، فراوانی اندکی در مقاطع فوق لیسانس و بالاتر مشاهده می‌شود (۲/۹ درصد).

جدول ۲ - نحوه توزیع پاسخگویان بر حسب شغل، تحصیلات و سن به تفکیک جنس

کل	سن			تحصیلات			شغل					متغیرها جنس	
	۲۵-۳۹	۲۰-۲۴	۱۵-۱۹	تحصیلات عالی	دانشستان دپلم	راهنمائی	ثناغل	بیکار	سرباز	خانهدار	دانشجو		دانش آموز
۱۹۰	۳۴	۹۳	۶۳	۱۵۴	۳۲	۶	۳۷	۲۵	۹	۰	۸۱	۴۰	فراوانی
۵۰/۷	۳۹/۵	۵۶	۵۱/۲	۵۱/۵	۴۴/۴	۶۶/۷	۶۶/۱	۶۷/۶	۱۰۰	۰	۵۱/۶	۴۶	درصد
۱۵۸	۵۲	۷۳	۶۰	۱۴۵	۴۰	۳	۱۹	۱۲	۰	۳۵	۷۶	۴۷	فراوانی
۴۹/۳	۶۰/۵	۴۴	۴۸/۸	۴۸/۵	۵۵/۶	۳۳/۳	۳۳/۹	۳۲/۴	۰	۱۰۰	۴۸/۴	۵۴	درصد
۳۷۵	۸۶	۱۶۶	۱۲۳	۲۹۹	۷۲	۹	۵۶	۳۷	۹	۳۵	۱۵۷	۸۷	فراوانی
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	درصد

میزان و نحوه استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای

همان‌طور که جدول زیر نشان می‌دهد شبکه‌های فارسی وان ۳۰/۵ درصد PMC ۲۳/۴ درصد و BBC ۸/۹ درصد شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای هستند که به ترتیب بیشترین بیننده را دارند. سایر شبکه‌ها عبارتند از: MIT, Molt vision, اهل بیت، صدای امریکا، جم موزیک، دیدار، کلیک ست، Top TV, sport

جدول ۳ - شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای که بیشتر پاسخ‌گویان تماشا می‌کنند.

نام شبکه	فراوانی	درصد	درصد واقعی
فارسی ۱	۱۱۷	۳۰/۵	۳۶/۱
PMC	۹۰	۲۳/۴	۲۷/۸
BBC	۳۴	۸/۹	۱۰/۵
VOA	۱۸	۴/۷	۵/۶
ایران موزیک	۱۴	۳/۶	۴/۳
Pershex	۱۰	۲/۶	۳/۱
GEM کلاسیک	۸	۲/۱	۲/۵
سایر	۳۳	۸/۶	۱۰/۱
اظهار نشده	۶۰	۱۵/۶	-
جمع	۳۸۴	۱۰۰	۱۰۰

پاسخگویان حداکثر ۲۰ ساعت در شبانه‌روز برنامه‌های شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای را تماشا می‌کردند.

شایان ذکر است میانگین تماشا در پاسخگویان چهار ساعت و ۵۰ دقیقه در شبانه‌روز است و همچنین در مجموع ۴۷۳ ساعت را در شبانه‌روز تماشا می‌کنند. میانگین تماشای شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای در مردان چهار ساعت و ۵۱ دقیقه و در زنان چهار ساعت و ۴۸ دقیقه است.

جدول ۴- تعداد ساعات استفاده از شبکه‌های ماهواره

انحراف معیار Std.Deviation	میانگین Mean	جنس
۱۶۵/۲۲۰	۲۷۱/۲	مرد
۱۹۲/۱۱	۲۶۹/۶	زن

بررسی فرضیه‌های پژوهش

رفتار اجتماعی جوانان در سه بعد سبک زندگی، خشونت و مشارکت اجتماعی مورد بررسی این پژوهش بود. سبک زندگی جوانان در سه شاخص اوقات فراغت، مدگرایی و الگوهای دوستی مورد مطالعه قرار گرفت. در مورد اوقات فراغت بیشتر پاسخگویان اوقات فراغت خود را به تماشای شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای می‌گذرانند و بیشتر ترجیح می‌دهند به جای خواندن کتاب، برنامه‌های این شبکه‌ها را تماشا کنند. این مطلب نشان می‌دهد که این شبکه‌ها توانسته‌اند اوقات فراغت جوانان را تغییر دهند و جوانان به جای مطالعه کتاب یا کارهای هنری و ورزشی وقت خود را به این برنامه‌ها اختصاص دهند. نحوه استفاده جوانان از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای با اوقات فراغت رابطه معکوسی دارد. درباره‌ی میزان تماشای برنامه‌ها و اوقات فراغت رابطه‌ای تأیید نگردید. در مورد گرایش به مد در جوانان و رابطه آن با تماشای برنامه‌های ماهواره‌ای در دو شاخص مد موی سر و صورت و مد لباس رابطه معنی‌داری وجود دارد. پاسخگویان مدهای موی سر و صورت را برگرفته از تبلیغات شبکه‌های ماهواره‌ای می‌دانند و به مدل‌های ارائه شده علاقه نشان می‌دهند. پاسخ‌گویان می‌گویند تمایل به مد موی سر و صورت خارجی دارند و علاقه دارند استفاده کنند. در مورد مدل لباس، جوانان به مدل لباس‌های خارجی نیز علاقه نشان می‌دهند.

الگوهای دوستی جوانان نیز متأثر از برنامه‌های ماهواره‌ای است به طوری که این رابطه نیز مورد تأیید قرار گرفت. بررسی این رابطه نشان می‌دهد که جوانان بیننده این شبکه‌ها الگوهای دوستی متفاوتی از دیگر جوانان دارند و اکثراً قائل به روابط دختر و پسر بوده و این رابطه را عامل پیشرفت تحصیلی می‌دانند و اظهار می‌نمایند از طریق این شبکه‌ها با شیوه دوستی دختران و پسران آشنا شده و این رابطه را صحیح می‌دانند.

در مجموع بین میزان استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای و سبک زندگی جوانان رابطه معنی‌داری تأیید نگردیده است.

جدول ۵- آنالیز واریانس سبک زندگی و میزان استفاده

Sig	آزمون f	میانگین	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۵۵۳	۰/۵۹۵	۱۸۵۸۴	۲	۳۷۱۶۹/۲	بین گروه‌ها
		۳۱۲۳۱	۱۰۰	۳۱۲۳۱۶۴/۶	درون گروه‌ها
			۱۰۲	۳۱۶۰۳۳۳/۹	مجموع

بین نحوه استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای و سبک زندگی نیز رابطه تأیید نگردید.

$$x^2 = 11/938, d_f = 10, sig = 0/289$$

خشونت جوانان در سه بعد خشونت در منزل، خشونت با دوستان و خشونت در جامعه مورد بررسی قرار گرفت که به آن پرداخته می‌شود. بررسی رابطه‌ی بین نحوه‌ی استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای و خشونت جوانان در خانه نشان می‌دهد که بین دو متغیر رابطه مستقیم و مثبت وجود دارد. در واقع نوع شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای که جوانان تماشا می‌کنند باعث افزایش خشونت در خانه می‌شود و فیلم‌های جنگی و خشن نیز بیشترین سهم را در ایجاد این خشونت دارند. بررسی رابطه‌ی بین میزان استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای و خشونت جوانان با دوستان نشان می‌دهد که میزان استفاده از ماهواره بر خشونت جوانان با دوستان تأثیرگذار است. بیشترین سهم تبیین این رابطه را برنامه‌های خشن، جنگی و رزمی به عهده دارند. میزان و نحوه استفاده از شبکه‌های ماهواره‌ای بر خشونت جوانان با دوستان تأثیرگذار است.

جدول ۶- آنالیز واریانس خشونت جوانان و رابطه آن با میزان تماشای شبکه‌های فارسی ماهواره

Sig	آزمون f	میانگین	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۱۱	۳/۸۸۸	۱۱۱۶۱۸	۳	۳۶۱۱۱۱	بین گروه‌ها
		۲۸۷۰۹	۱۰۱	۲۸۷۳۴۳۰	درون گروه‌ها
			۱۰۴	۳۲۳۴۵۴۲	مجموع

آزمون f برابر با $۳/۸۸۸$ شده است با ضریب معناداری $۰/۰۱۱$ که بیانگر این مطلب است که بین میزان استفاده از ماهواره و خشونت جوانان رابطه وجود ندارد. در بررسی مجموع گویه‌ها درباره خشونت بین نحوه استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای و خشونت جوانان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

$$x^2 = ۵۸/۲۹۲, d_f = ۱۵, sig = ۰.۰۰۰, d = ۰/۰۷۷$$

جدول ۷- گویه‌های خشونت

ردیف	گویه خشونت
۱	در هنگام تماشای فیلم جنگی و خشن در خانه احساس پرخاشگری به من دست می‌دهد
۲	چون من فردی خشن هستم به فیلم‌های جنگی علاقه دارم
۳	تماشای فیلم‌های خشن در شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای رفتار پرخاشگری را در من نسبت به دوستان به وجود می‌آورد
۴	برای گرفتن حق خودم از راه خشونت اقدام می‌کنم
۵	خشونت حاصل عقده‌های فردی است و به تماشای فیلم‌های خشن ارتباطی ندارد
۶	تماشای فیلم‌های خشن در شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای مرا به استفاده از زور و رفتار خشن در جامعه تشویق می‌کند.

متغیر مشارکت اجتماعی جوانان

در بررسی رابطه بین شرکت جوانان در گروه‌ها و انجمن‌ها و میزان و نحوه‌ی استفاده از شبکه‌های فارسی رابطه‌ای تأیید نگردیده اما در مورد شرکت جوانان در انتخابات و نحوه استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای رابطه معنی‌داری وجود دارد و مشاهده‌ی ماهواره بر شرکت جوانان در انتخابات تأثیر گذار است.

جدول ۸- گویه‌های مشارکت اجتماعی

ردیف	گویه مشارکت اجتماعی
۱	معمولاً در کارهای جمعی و گروهی شرکت می‌کنم چون نتیجه بهتری می‌گیرم
۲	بیشتر کارها را به صورت فردی انجام می‌دهم
۳	معمولاً در فعالیت‌های اجتماعی مانند کمک به محرومان شرکت می‌کنم
۴	شرکت در گروه‌ها و انجمن‌ها باعث تقویت آرمان‌هایم می‌شود
۵	نسبت به مسائل سیاسی بی‌تفاوت هستم
۶	تماشای شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای باعث کاهش انگیزه فعالیت سیاسی من می‌شوند
۷	معمولاً در انتخابات شرکت می‌کنم
۸	در کار گروهی و مشارکت شرکت نمی‌کنم چون درد سر و گرفتاری زیاد است

در بررسی تمامی گویه‌های مربوط به مشارکت اجتماعی جوانان نشان می‌دهد که بین میزان استفاده و مشارکت رابطه وجود ندارد.

جدول ۹- آنالیز واریانس مشارکت اجتماعی و رابطه آن با میزان استفاده جوانان از شبکه‌های فارسی ماهواره

Sig	f آزمون	میانگین	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۹۹۹	۰/۰۰۱	۲۱/۷۱	۲	۴۳	بین گروه‌ها
		۳۲۳۰۰	۹۸	۳۱۶۵۴۸۶	درون گروه‌ها
			۱۰۰	۳۱۶۵۵۳۰	مجموع

درباره‌ی نحوه‌ی استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای و مشارکت اجتماعی جوانان رابطه وجود دارد و فرضیه وجود رابطه بین دو متغیر تأیید می‌گردد.

$$x^2 = 32/746, d_f = 15, sig = 0/005$$

تحلیل مسیر متغیرها

شکل ۲- تحلیل مسیر متغیر وابسته رفتار اجتماعی

جدول ۱۰- آثار مستقیم و غیرمستقیم و مجموع آثار متغیرهای مستقل بر رفتار اجتماعی

متغیر	آثار مستقیم	آثار غیرمستقیم	کل اثر
سبک زندگی	۰/۱۱۷۶	-	۰/۱۱۷۶
خشونت	۰/۵۶۴	-	۰/۵۶۴
مشارکت اجتماعی	۰/۴۹۷	-	۰/۴۹۷

همان‌طور که در مدل مسیر مشاهده می‌شود سه متغیر سبک زندگی، خشونت و مشارکت اجتماعی اثر مستقیم بر متغیر وابسته رفتار اجتماعی دارد. نتایج نشان می‌دهد که سبک زندگی، خشونت و مشارکت اجتماعی بر رفتار اجتماعی اثر مثبت دارد.

تحلیل مسیر متغیر وابسته رفتار اجتماعی جوانان و نحوه میزان استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای

معادله رگرسیونی مدل تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر رفتار اجتماعی جوانان را می‌توان به صورت زیر بیان کرد

$$\text{(نحوه تماشا)} = 0/010 - \text{(میزان تماشا)} 0/132 = \text{رفتار اجتماعی جوانان}$$

شکل ۳- تحلیل مسیر متغیر وابسته رفتار اجتماعی

جدول ۱۱- آثار مستقیم و غیرمستقیم و مجموع آثار متغیرهای مستقل بر متغیر رفتار اجتماعی جوانان

متغیر	آثار مستقیم	آثار غیرمستقیم	کل اثر
میزان تماشای ماهواره	-0/132	-	0/132
نحوه تماشای ماهواره	-0/010	-	0/010

همان‌طور که در مدل مسیر مشاهده می‌شود در متغیر میزان تماشا و نحوه تماشای آثار مستقیم بر متغیر وابسته رفتار اجتماعی تأثیر منفی دارد. نتایج نشان می‌دهد که میزان تماشا و نحوه تماشا بر رفتار اجتماعی اثر منفی دارد و باعث رفتارهای نابهنجار می‌شود.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش تأثیر استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای بر سبک زندگی جوانان مورد بررسی و آزمون قرار گرفت و تک‌تک متغیرهای آن یعنی اوقات فراغت، مدگرایی و الگوهای دوستی جوانان از نحوه استفاده از شبکه‌های فارسی تأثیرپذیر بودند و نظریه رسانه جمعی، سلیقه مردم و واکنش سازمان‌یافته اجتماعی هربرت مارکوزه در این جا مورد تأیید قرار می‌گیرد. گرچه فرضیه اصلی یعنی میزان و نحوه استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای

مورد تأیید قرار نگرفت؛ اما تأثیر استفاده بر اوقات فراغت نشان می‌دهد گرایش جوانان به این برنامه ناشی از نیازهایی است که در این شبکه‌ها به آن توجه شده است و در تلویزیون ملی مورد غفلت قرار گرفته است. و نیز الگوهای دوستی جوانان متغیر وابسته دیگری بود که با توجه به دیگرام مسیر رابطه آن با متغیر مستقل استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای تأیید شد و نشان داد که جوانان در نگاه خود روابط دو جانبه را محدود نمی‌دانند و خواهان روابط باز اجتماعی بین دختر و پسر هستند و آن را در رشد تحصیلی و اجتماعی مفید می‌دانند. با توجه به این که نیمی از جمعیت جامعه جنس مخالف بوده نمی‌توان از این رابطه چشم‌پوشی کرد.

فرضیات مربوط به خشونت که رابطه‌ی بین استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای خشونت جوانان در خانه، دوستان و جامعه را تأیید می‌کند و نظریه خشونت و تلویزیون «لئونارد برکوریتز» نیز مورد تأیید دوباره قرار می‌دهد، گویای این نکته است که نمی‌توان از خطر تأثیر منفی رسانه‌ها غافل شد و باید در جامعه کوشید که این زیان‌ها و ضررها را با فرهنگ‌سازی و اطلاع‌رسانی درست به حداقل رسانید و نباید جوانان و نوجوانان را بدون آگاهی در مقابل این خطر رها کرد. گرایش جوانان به فیلم‌های جنگی و رزمی امری طبیعی است؛ اما اگر رسانه‌های داخلی فراخور خواست و نیاز جوانان حرکت نکنند نمی‌توان از تأثیرهای منفی این رسانه‌ها در امان ماند.

آثار رسانه‌ی جدید (شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای) بر مشارکت اجتماعی جوانان به عنوان یکی از متغیرهای وابسته اصلی در این پژوهش مورد مذاقه قرار گرفت. با توجه به دیگرام مسیر، وجود رابطه بین متغیر استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای و مشارکت اجتماعی مورد تأیید قرار گرفت؛ گرچه بین شرکت جوانان در انجمن‌ها و گروه‌ها و استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره‌ای رابطه‌ای به تأیید نرسید، ولی درباره شرکت جوانان در انتخابات رابطه معنی‌دار وجود دارد و این نشان می‌دهد که گرایش جوانان به برنامه‌های سیاسی و خبری در شبکه‌های فارسی ماهواره توجه این برنامه‌ها به نیازهای خبری و سیاسی جوانان دارد.

در بین شبکه‌های مورد علاقه جوانان شبکه‌های سیاسی و خبری سومین جایگاه را داشته بعد از شبکه ایران موزیک و pmc بیشترین پاسخگویان شبکه BBC را انتخاب کردند و این مطلب نشان می‌دهد توجه به واقعیت‌ها و ارائه‌خبر صریح و شفاف و اقتناء فکری جوانان از اهمیت بالایی برخوردار است. جوانان برای رفع نیاز خود اخبار و اطلاعات را از جاهایی که

خود می‌پسندند، به دست می‌آورند. نکته دیگر می‌توان از نبود احزاب قوی و مردمی مثال زد. به علت این که مادر کشورمان از حزب‌های مردمی و رقابت احزاب کمتر برخورداریم و این تشکل‌ها نقش آگاه‌سازی را در جامعه بخوبی انجام نمی‌دهند، جوانان برای کسب آگاهی به مجرای دیگری رجوع می‌کنند.

در نهایت باید گفت که رفتار اجتماعی جوانان که متغیر وابسته تحقیق حاضر است با توجه به نتایج حاصل از سنجش ابعاد آن از متغیرهای مستقل استفاده از شبکه‌های فارسی ماهواره تأثیرپذیر است.

Archive of SID

منابع

الف) فارسی

۱. استیفن لیتلجان (۱۳۸۴)، نظریه‌ها و ارتباطات، ترجمه‌ی سیدمحمدرضا نورغش، سیداکبر میرحسینی، تهران، نشر جنگل.
۲. آبراهامز، جی اچ (۱۳۶۹)، مبانی و رشد جامعه‌شناسی، ترجمه حسن پویان، تهران، انتشارات چاپخش.
۳. ال بیکر، ترز (۱۳۸۱)، نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، چاپ ۲، ترجمه هوشنگ نائبی، تهران، انتشارات روش.
۴. ارجمندی، غلامرضا (۱۳۸۰)، پخش مستقیم ماهواره‌ای؛ پیامدها و سیاست‌ها، نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، ویژه نامه اولین همایش مسائل اجتماعی ایران، شماره ۶، صفحه ۸۳-۱۰۰.
۵. استیونس، نیک (۱۳۸۴)، رسانه‌های جدید و جامعه اطلاعاتی (شیدر، کاستلز، ویرلیو و فمینیسم سایبر) ترجمه پرویز ایزدی، مجله رسانه، سال شانزدهم، شماره دوم، تابستان.
۶. بی، ارل (۱۳۸۱)، روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه دکتررضا فاضل، تهران، انتشارات سمت.
۷. رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۷)، کندوکاوها و پدداشته‌ها، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۸. ساعی ارسى، ایرج (۱۳۸۸)، روش‌های پژوهش در علوم اجتماعی، تهران، انتشارات بهمن‌برنا.
۹. سعیدی، محمدرضا (۱۳۸۲)، درآمدی بر مشارکت مردمی و سازمانهای غیردولتی، تهران، انتشارات سمت.
۱۰. سازمان ملی جوانان (۱۳۸۲)، گزارش ملی جوانان: بررسی وضعیت رسانه‌ها در حوزه جوانان، تهران، انتشارات اهل قلم.
۱۱. سیف‌الدینی، فرانک (۱۳۷۵)، برنامه‌ریزی محلی و مشارکت مردمی در توسعه کشاورزی. مجموعه مقالات اولین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
۱۲. سرایی، حسن، قاسمی، زهرا (۱۳۸۱)، گونه‌شناسی انجمن‌های داوطلبانه در ایران و پژوهش در انجمن‌های حمایتی. مجله جامعه‌شناسی ایران. دوره چهارم. شماره ۴. انجمن جامعه‌شناسی ایران.
۱۳. ساروخانی، باقر (تهران ۱۳۸۷)، روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، تهران، انتشارات پژوهشکده انسانی و مطالعات فرهنگی.
۱۴. سعیدی، محمدرضا (۱۳۸۲)، درآمدی بر مشارکت مردمی و سازمانهای غیردولتی، تهران، انتشارات سمت.
۱۵. شکرخواه، یونس (۱۳۸۴)، جامعه اطلاعاتی، چند دیدگاه بنیادی، مجله رسانه، سال شانزدهم، شماره دوم، تابستان.

ب) انگلیسی

1. Bekker, Rene. (2003). "participation in voluntary association resources, personality or both" www.fss.uu.nl/soc/homes/bakers
2. Chambers, Robert (1997): paradigm shift and the practice of participatory research and development. in power and participatory development theory and practice, edited by Nici, Nelson et al, London: Intermediate technology publications.
3. Gaoteri, Huynh (1986). "Popular participation in development". In participation in development some perspective from grass roots experiences. human development and international development strategy for the 1990s. London: macmillan.
4. Gourinchas, M. Schofer, E. (2001). "The structural contexts of civic engagement: voluntary association membership in comparative perspective". American sociological review. vol65. dec
5. Hall, Antony (1988). "Community participation and development policy, a sociological perspective. Antony Hall and James Midgely Manchester University.
6. Kestnbaum, M. (1982) "The strength of weak ties: a network theory revisited." 105-130. in: social structure and network analysis. Sage publications. London. <http://www.itandsociety.org>
7. Melluci, Alberto. (1989). "Nomads of the protest social movements and individual needs in contemporary society:", Philadelphia. Temple University press.
8. Price, Bob. (2002). "Social capital and factors affecting civic engagement as reported by leaders of voluntary associations. "The social science journal. vol30. issue1.
9. Wellman, B. (1979). "The community question: the intimate networks of east york." American journal of sociology. 84. 1201-1231
10. "World Youth Report (2005)". General Assembly Economic and Social Council. Distr.: General 6 December 2004